

TİRE YÖRESİ YAĞMUR DUASI GELENEKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Evaluation on the Rain Prayers in Tire Region of İzmir

Une étude sur les traditions de prière de pluie à Tire

Doç. Dr. Metin EKİCİ*

ÖZET

Türk halk gelenekleri içinde en ilgi çekici olanlarından biri de yağmur duasıdır. İlk bakışta bu uygulamanın tamamen İslam diniyle ilgili olduğu düşünülmektedir, fakat dua sırasındaki çeşitli unsurlara ve onların çeşitli alt anlamlarına bakıldığında, yağmur duası uygulamasının farklı inanç ve devirlere ait unsurlar ihtiva ettiği görülür.

Tire-İzmir yöresinin inceleme konusu edildiği bu makalede ulaşmak istediğimiz sonuç, yağmur duası geleneğinin bölgedeki uygulanış şeklini belirlemek, genel olarak Türkiye'nin diğer bölgelerindeki yağmur duası uygulamalarıyla ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkarmak ve uygulamadaki unsurların kültürel ve dini temellerini belirlemektir.

Yapmış olduğumuz araştırmada, Tire yöresi yağmur duası uygulamasının iki şeklinin olduğunu, bunlardan birinin çocuklar, ikincisinin de yetişkinler tarafından yapıldığını belirledik. Yağmur duası uygulamasında yer alan unsurların ise İslamiyet dışında, ağırlıklı olarak Orta Asya Türk kültüründen ve Şamanizmden kaynaklandığını tespit ettik. Bu tür uygulamaların temel amacı yağmurun az yağdığı mevsimlerde ortaya çıkan ekonomik zorlukları aşmaya yönelik olması yanında, toplumsal birlik ve bütünlüğü pekiştirme, geliştirme ve kuşaktan kuşağa aktarma amaçlarına da yöneliktir.

Anahtar Kelimeler

Yağmur Duası, Halk Gelenekler, Türkiye, Tire

ABSTRACT

One of the most interesting traditional folk practices of Turkish people, both in Turkey and in Central Asia, is "Rain Prayer". At first, this traditional practice looks like a religious practice, but when one try to examine the elements attached into this practice with their deeper meanings, it becomes clear that the practice has number of non-religious, local and national cultural elements that have nothing to do with the current religion of Turkish people.

As a case of this study, I have taken the rain prayers in Tire Region of İzmir-Turkey. The main aim of this article is to find out whether the rain prayers in the region is practiced as part of İslam, or does it has many different elements have lived throughout the centuries with Turkish people since their migration from Central Asia toward the West.

As a result of my examination, it is cleared that the rain prayers in Tire Region of İzmir has number elements have taken from Shamanism ana ancient beliefs of Turkish people. Another finding is that there are two types of rain prayers in the region: One is practiced by a group of children, and the second one is prayed by the adults of the town. The aim of both practices is to overcome economical difficulties that arises when the season is very dry. At the same time, while experiencing this pratice is to shape the people of the town as a society. The pratice helps every person to become a member of a society.

Key Words

Rain Prayer, Folk Traditions, Turkey, Tire

* Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Türk halk gelenekleri, Türk toplumunun çeşitli özelliklerini bir araya toplayan ve bu toplumsal özellikleri dışa vurarak, toplumsal yapımızı en iyi şekilde yansıtan uygulamalardır. Halk geleneklerinin kaynakları dinî veya din dışı unsurlar olabilir. Her iki durumda da, geleneksel uygulamalar içinde, en eski inanç kalıntılarıyla, en son sahip olunan dinî inancın unsurları arasında bir senteze gidildiği ve pek çok geleneksel uygulama içinde bu unsurların benzer görev ve işlevlere sahip olduğu görülür.

Türk halk gelenekleri içinde yaygın olan uygulamalardan biri de yağmur duası geleneğidir. Esasta dinî bir uygulama gibi görülen bu gelenek, derinlemesine incelendiğinde içerik, yapı, uygulama şekli, uygulayıcıları ve amaçları bakımından dinî ve din dışı unsurları birleştiren bir özellik arz eder.

Yağmur duası; ekim-dikim mevsimi ve yağmur mevsiminin kurak geçmesi durumunda, özellikle tarımla uğraşan ve tarımdan gelirini sağlayan toplumların, yağmur yağması için yaptıkları söz ve hareketlerden oluşan geleneksel bir uygulamadır.

Bu bildirin amacı, 1987-88 yılında “Ege Bölgesi Yazılı ve Sözlü Kültür Ürünlerini Derleme Projesi” kapsamında araştırma yaptığımız Tire yöresinde, tespit ettiğimiz uygulamaların tahlilini yapmak ve böylesi bir uygulamanın içinde bulunan unsurların görevlerini belirlemek ve yağmur duası geleneğinin sosyal ve toplumsal yapının korunmasında, öğretiminde ve geleneksel değerlerin genç kuşaklara aktarımındaki yer ve önemini açıklamaktır.

Tire yöresindeki uygulamalara geç-

meden önce, konuyla ilgili bazı araştırmalardan bahsetmek yararlı olacaktır. Türkiye’de yağmur duası hemen her bölgede ve hatta her köyde yapılmaktadır. Konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve bunların bazıları “Türk Folklor Araştırmaları” dergisi içerisinde yayınlanmıştır. Ayrıca yöresel folklor araştırmalarıyla ilgili çalışmalarda da konuyla ilgili az veya çok bilgiye rastlamaktayız.¹

Konu üzerindeki ciddi araştırmalardan biri de Prof. Dr. Mehmet Tezcan’a aittir. Mehmet Tezcan yağmur duasını “Bereket Törenleri” başlığı altında değerlendirir ve iki başlık altında incelemesini salık verir. “1. Morfolojik yön, 2. İşlevsel yön”. Tezcan’ın incelemesinde yağmur duasının yapısı “Morfolojik yön” üç aşamadan oluşur: “Hazırlık Aşaması, Yürüyüş Aşaması, Bitiş Aşaması”. İşlevsel yön ise “ekonomik” ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Ayrıca uygulama bakımından da “toplumsal” işlevi de vardır. (Tezcan, 1996: 121-126)

Konuyla ilgili bu kısa değerlendirme bilgisinden sonra Tire yöresinde tespit ettiğimiz uygulamaların genel özelliklerini bir araya toplayarak verelim. Yörede yağmur duası;

1. Çocuklar tarafından yapılan yağmur duası.

2. Bütün köy halkının katılımıyla yapılan yağmur duası.

olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu uygulamalar Tire-Kahrat köyünde sırasıyla şöyle yapılmaktadır:

1. Çocuklar tarafından yapılan yağmur duası:

Kahrat köyünde Ekim-dikim ve yağmur mevsiminin yağışsız ve kurak geçtiği yıllarda, yağmur duası yapılması

kararlaştırılır. Köyden maddi durumu iyi ve önde gelen, saygınlığı olan kişiler, yaş ve olgunluk bakımından diğer çocuklardan daha büyük ve olgun ve aynı zamanda önderlik kabiliyeti olan bir erkek çocuğa bir miktar para verirler. Bu çocuk arkadaşlarını toplar, aldığı paranın bir kısmını dağıtır. Çocuklar aralarında iş bölümü yaparlar. Bu arada küçük çocuklar da onlara katılır. Yaşça büyük beş altı erkek çocuk kurbağa yakalamakla görevlendirilir. Yağmur duasının en eğlenceli bölümü bu şekilde başlar. Büyük çocuklar yanlarında kız ve erkek çocuklarla birlikte, tütün fidanı sulamakta kullanılan havuzlara giderler. Önder olan çocuğun dirayetiyle, kurbağanın yakalanacağı havuz seçilir. Kurbağa yeşil, iri ve erkek olmalıdır. Kurbağa yakalanırken küçük çocuklar aralarında oyun oynarlar.

Kurbağa yakalamaya giderken önder olan çocuk evinden bir bez parçası ve uzun bir sıruk almıştır. Kurbağa seçimini, bu çocuk yapar. Yakalanan kurbağa beze sarılır, sıriğin ucuna bağlanır. Bu sıriği önder çocuk taşır ve ilk olarak onun evine gidilir. Çocuklar hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylerler:

Yağmur, yağmur yağ ister,
Arpa, buğday, bal ister,
Verenin evine altın düşsün,
Vermeyenin evine bozyürük yılan düşsün.

Önder çocuğun babası kapıya çıkar ve oğluna para verir. Annesi; yumurta, çerez ve kumaş verir. Yumurta, çerezler ve para daha önceden hazırlanan torbaya konulur.

Köydeki evler sırayla dolaşılır ve

her evin önünde aynı tekerleme tekrar edilir. Evleri dolaşma bitip, yeterli malzeme toplandıktan sonra, bütün çocuklar köy merasında bulunan “Dede” diye adlandırılan “Mehmet Efendi” yatır veya ziyaret yerine giderler. Çocuklar “Dede” ye giderlerken, önünden geçtikleri her ev halkı tarafından ıslatılırlar. Çocuklar ıslatılacaklarını bildikleri için üzerlerine uygun elbiseler giyerler.

Yağmur duasıyla ilgili en ciddi işlerin yapıldığı yer “Dede” denilen türbedir. Bu türbe, üzerinde hayıt çahşının ağaçlaşmış olduğu bir mezardır. Bu mezarda “Mehmet Efendi” diye bir evliyanın yatığı söylenir. Mehmet Efendi çok uzun zaman önce köyün merasına sazdan bir ev kurmuş ve orada yaşamıştır. Köylülerle pek ilişkisi olmamıştır. Mehmet Efendi ölünce, sazdan yapılmış çardağının olduğu yere gömülmüştür.

Daha sonra bu mera köylülerden “Hacıoğlu” diye bir şahsın malı olmuştur. Hacıoğlu tarlasının genişlemesini istediği için mezarı kaldırmak istemiştir. Birçok köylü gece bu mezara nur indiğini gördüğü için, Hacıoğlu mezarı kaldıramamış ve onu kaldırmak yerine, bulunduğu yere bir türbe yaptırmıştır. Bu türbe daha sonra köylüler için önemli bir yer olmuştur.

Çocuklar “Dede” ye gelince ilk iş olarak türbenin etrafında hep beraber yedi defa tavaf ederler. Bu işleme bazen anne ve babalar da katılırlar. Daha sonra, topladıkları yiyecekleri torbanın içinden çıkarırlar. Paralar bir kenara ayrılır. Önce mum alınır. Bu mumlar türbenin önündeki adeta “sunak” şeklinde duran bir taşın önüne dizilir ve yakılır. Yiyecekler çocuklara dağıtılır ve çocuklar

oyunlar eşliğinde bu yiyecekleri yerlerken, toplanan yumurtalar da önderlik eden çocuk tarafından mumların sıralandığı taşa vurularak kırılır. Bu işlemden sonra önder çocuk başkanlığında “Dede” den ayrılırlar.

2. Bütün köy halkının katılımıyla yapılan yağmur duası:

Köy imamı camide vaaz verirken yağmur duası yapılacağını söyler. Köyün ileri gelenleri toplanırlar ve bir komite kurarlar. Bu komitenin görevi, bütün köylüden yağmur duası sırasında yenecek yemek için malzeme toplamaktır. Yeterli malzeme toplandıktan sonra, köyün aşçısı çağrılır ve yatıra “dedeye” gidilir. Aşçının direktifleriyle kazanlar kurulur ve bol miktarda yemek yapılır. Yemek yapma işlemi ertesi sabaha kadar devam eder. Birçok köylü kadın burada sabahlarlar.

Ertesi günü öğle namazından önce imam başkanlığında köylüler yatıra gelirler. Çocukların yaptığı gibi, yatır etrafında yedi defa dönerler. Dönme işlemi bitince, bütün köylüler, akşamdan pişen yemekleri hep beraber yerler. Bu arada küsler barıştırılır. Yemekten sonra kadınlar tabakları, kaşıkları toplarlar ve yıkarlar. İmam, yatıra doğru dönerek dua etmeye başlar. Hoca dua ederken bazı erkekler ceketleri ters giymeye başlar. Duadan sonra hep birlikte köye geri dönülür.

Köylüler yağmur yağsın diye dua ederlerken, yakın çevredeki tuğlacı ve kiremitçilerin çarpıcı bir uygulaması vardır. Onlar da yağmur yağmasın diye helaya ekmek atarlar, yahut diri bir hayvanı toprağa gömerler. Burada amaç, Allah'ı kızdırıp yağmurun yağmasına engel olmaktır.²

Tire'nin diğer köylerindeki uygulamalar da hemen hemen yukarıda anlattığımız uygulamaya benzer şekildedir. Örneğin; Kırtepe köyünde köy yakınındaki yatır ziyareti, yatır başında dua etme ve sonra da toplanan malzemeden yapılan yemeğin yenmesi ile son bulan bir uygulama vardır. Işıklı köyünde yapılan yağmur duasında ise, Horasanlı Sarı İsmail Dede adında bir yatır başında yağmur duası yapılmakta ve duadan sonra toplu halde yemek yenmektedir. Çoban köyündeki ve İsmaili köyündeki uygulamalar da benzer şekildedir.³

İki ayrı başlık altında topladığımız Tire yöresindeki yağmur duası uygulamaları esasta ekonomik kaygılardan kaynaklanan bir uygulamadır. Temel geçim kaynağının tarım olduğu bölgede, yağmur yağmaması mahsulün az olması ve dolayısıyla yöre halkının ciddi bir sıkıntı çekmesine yol açacaktır. Ciddi bir ekonomik zorlukla karşılaşmak istemeyen Türk toplumu, çok eskiden beri uygulamaya geldiği yağmur duası geleneğini, bazen birbirine benzer, bazen de az veya çok yöresel farklarla uygulamaya devam etmektedir.

Tire yöresinde yapılan yağmur duası uygulamalarını, bu uygulamaların içeriği bakımından değerlendirelim. Çocuklar arasında yapılan yağmur duası uygulamasında şu unsurlar dikkat çekicidir. Bunlardan ilki çocuklardır. Çocukların yağmur duasını kendi başlarına yapmalarını sağlamak veya yağmur duasına onları katmak, çocukların dini inanca göre “sabii”, yani günahsız kabul edilmelerindedir. Günahı olmayan çocukların duası Tanrı tarafından kabul görecektir ve bu suretle istek gerçekleştirilecektir.

İkinci unsur ise, “kurbağa”dır. Kurbağa, hem karada, hem de suda yaşayan bir canlı olarak, bu uygulamada kullanılmakta, onun bir sırtına bağlanan bez parçasının içine konularak dolaştırılması ise, bir tür ölüm çağrışımı yapmaktadır. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse, çocuklar bir tür drama sergilemekte, susuz kalan bir insan ve bir kurbağa arasında bir benzetme yapılmakta, bez parçası kefeni sembolize ederken, sırtık ise tabutu sembolize etmektedir. Böylece susuzluktan ölen sağlıklı insanın durumu, susuzluktan ölen kurbağa olgusuyla tasvir edilmektedir. Uygulamanın bu kısmı tamamen sihir-büyü “maji” prensiplerinden benzer, benzeri yaratır ilkesine dayanmaktadır.

Çocukların yiyecek ve diğer bazı malzeme toplamaları tamamen sosyalleşme ve yardımlaşma değerlerinin öğretimine yöneliktir. Bu sırada söylenen mani ise, yağmurun yağmasını istemek, bu isteğe katkıda bulunmak, katkıda bulunanların elde edecekleri şeyin altın, yani en değerli ekonomik unsur, yardım etmeyenlerin ise, insanların en fazla korkup, çekindikleri bir canlı olan yılan elde etmeleridir.

Bir diğer unsur ise, çocukların evlerin önünden geçerken ıslatılmalarıdır. Burada da bir tür yağmur yağması tasviri söz konusudur. Yağmur yağarken genellikle çocuklar dışarıda oynamayı ve ıslanmayı tercih ederler. Onların bu durumu, evden çocuklar üzerine serpilen bir tas veya bir kova su ile canlandırılmakta ve yine sihir-büyü prensiplerinden hareket edilerek gerçekleştirilmektedir.

Üçüncü unsur ise, yatır veya dede-

nin mezarı başına gitmek ve onun etrafını tavaf etmektir. Burada da bir tasvir söz konusudur. Hacca, kutsal topraklara ve kutsal mekan Kabe’ye giden herkes, bu mekanın etrafını tavaf etmekte ve günahlarından arınmak istemektedir. Hac ziyaretinin, kutsal kabul edilen bir yarıda yatan kişiyi ziyaret edip, onun türbesi etrafında yedi defa dolaşarak tasvir edilmesi ve bu suretle de Tanrı’nın yağmur yağdırmasını sağlama çalışması söz konusudur.

Dördüncü unsur ise, mum yakmaktır. Her ne kadar İslam evliyalarının mezarlarını veya türbelerini ziyarette böylesi bir uygulama yaygın olarak söz konusu değilse de, bunu doğrudan doğruya yasaklayan bir kural da söz konusu değildir. Bilindiği üzere, kutsal mekânlarda mum yakarak dua etme daha çok Hıristiyan inancıyla ilgili görülüyorsa da, bu uygulamanın daha eski dönemlerden kalmış olduğu, yani çeşitli toplumların pagan veya ilkelik dönemlerinden kalma bir uygulama olduğu kabul edilmektedir.

Beşinci unsur ise, yumurta kırmasıdır. Yumurta, yeni bir canlının oluşumu, yeni bir hayatın ilk başlangıç noktasıdır. Kırılan yumurtalar ise, belli bazı olumsuz gelişmelerden dolayı, doğması veya olması beklenen canlı hayatının olmaması, doğmamasının canlandırılmasıdır. Yağmur yağmazsa olabilecek felaketlerin, yok olması söz konusu olan yaşamların dramatize edilmesi bu uygulama ile vurgulanmaktadır.

Toplanan malzemeden hazırlanan yemeği yeme ise, çocuklar arasındaki uygulamaların son unsurudur. Burada çocuklar arasındaki mutluluk tablosu, bol-

luk ve bereketin, ki bu bolluk ve bereket yağmur sayesinde sağlanacaktır, tasvir edilmesi birlikte yenen yemekte canlandırılmaktadır.

Büyükler tarafından düzenlenen ve bütün köylünün katılımıyla gerçekleştirilen yağmur duası ise, başta açıkladığımız Mahmut Tezcan'ın değerlendirmelerine uygun ama biraz daha farklı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Büyükler arasında ve bütün köylülerin katılımıyla gerçekleşen bu yağmur duasında, önderlik köyün imamı ve ileri gelenlerindedir. Bu uygulama başlıca şu aşamalardan oluşmaktadır:

İlk olarak bir komite oluşturulması ve bu kişilerin köy halkından yiyecek gıda maddesi toplaması ve bu malzemenin yemek olarak hazırlanması.

İkinci olarak, köylülerin bir araya toplanıp, toplu halde yağmur duası yapılacak yere gitmeleri, yani yürüyüş.

Üçüncü aşama, yatır veya dedenin mezarını dolaşma ve dua etme.

Dördüncü aşama ise, toplu halde yemek yeme ve eğlenme.

Beşinci ve son aşama ise, geri dönüş olarak değerlendirilebilir.

Bu beş aşamalı yağmur duası uygulamasının, ilk aşaması, yani köylülerden bir şeyler toplama, sosyal bir olayı, toplumsal birlik ve bütünlüğü ve çekilen sıkıntının bireysel değil, toplumsal olduğunun vurgulanmasına yöneliktir. İkinci aşamada da aynı olgu vurgulanmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü aşamalar bizzat isteğin gerçekleşmesi için yapılan uygulamalardan oluşmakta, çocukların duasında olduğu gibi, ziyaret ve tavaf işlemleriyle bir tür dramatisasyon yapılmaktadır.

Dua etme ise, doğrudan doğruya dini bir olgu olup, belli bir isteğin gerçekleşmesi için Kuran'dan bazı ayetlerin okunarak Allah'a yalvarma ve isteğin gerçekleşmesini toplu olarak sağlamaya çalışmaktır. Bu sırada ceket veya elbiseleri ters çevirerek giyme ise, kuraklığı tersine çevirme olarak değerlendirilebileceği gibi, kıyafetlerin kötü görünüşüyle içinde bulunulan kuraklığın yarattığı kötü görüntü ve fakir düşmanın canlandırılması olarak da değerlendirilebilir. Her iki durumda da Tanrı'nın, böylesi zor durumdaki insanlara acıması ve yağmur beklentilerini gerçekleştirme düşüncesi vurgulanmaktadır.

Yine toplu olarak yenen yemek de, toplumsal birlik ve bütünlük, sevinç ve mutluluğun yansımaları olarak değerlendirilebilir. Son aşama olan, toplu halde geri dönüş de aynı toplumsallık olgusuna gönderme yapmaktadır.

Burada daha fazla ayrıntıya girmeden, Tire yöresinde yapılan yağmur duası uygulaması hakkında yaptığımız bu incelemeyi şu şekilde sonuçlandırmak mümkündür. Yörede var olan ve kökleri çok eskiye dayanan ve uzun zamandan beri yapıla gelen yağmur duası geleneği, Türkiye'nin ve Türk dünyasının pek çok yerindeki yağmur duası uygulamalarında olduğu gibi, esas itibarıyla ekonomik bir temele dayanmaktadır. Yapılan uygulamalar iki grupta toplanmakta ve çocuklar arasında yapılanlar ve bütün halkın katılımıyla yapılanlar şeklinde tasnif edilebilmektedir. Özellikle çocuklar tarafından yapılan uygulama dini ve sihirli unsurlardan oluşmaktadır. Büyükler tarafından düzenlenen ve herkesin katılımıyla gerçekleştirilen uygulama ise, di-

nî unsur ağırlıklıdır. Yapısal olarak bakıldığında ise, yöredeki yağmur duası geleneği beş aşamadan oluşmaktadır. İşlevleri bakımından bakıldığında ise, temelde yağmur yağmasını sağlamak ana amaç olarak karşımıza çıkar. Ancak gelenek sadece bu amaçla sınırlı değildir. Özellikle çocuklar arasındaki uygulama liderlik, olgunluk, doğa kanunlarını öğrenme, hayvanları tanıma, dini unsurları benimseme, toplumsal birlik ve bütünlük, birlik ve bütünlük halinde hareket etmeyi öğrenme, sevinç ve üzüntüyü toplumla paylaşma gibi temel bazı değerlerin öğretimini sağlamaktadır.

Büyükler arasındaki uygulama da ekonomik zorluğu aşma amacına yönelik olmakla birlikte toplumsal birlik ve bütünlük, yardımlaşma, birlikte sevinme ve üzülmeye işlevlerini birlikte taşımaktadır.

Burada üzerinde çok fazla durma imkanımız olmayan bir durum da, farklı sosyal grupların ekonomik beklentileri arasındaki çıkar çatışması olup, kiremit ve tuğla işiyle uğraşanların ise, yağmur yağmasını engellemek için yaptıkları karşı uygulamalardır ki, bunlar da tamamen sihir-büyü prensiplerinden hareket edilerek ters bir durumu gerçekleştirmeye çabalarıdır.

KAYNAKLAR

- Balaman, Ali Rıza. "Teve'de Yağmur Duası." Türk Folklor Araştırmaları 292 (1973): 6799.
- Başar, Zeki. Erzurum'da Tıbbî ve Mistik Folklor Araştırmaları. Ankara: Sevinç Matbaası, 1972.
- Başgöz, İlhan. Folklor Yazıları. İstanbul: Adam yayınları, 1986.
- Cinlioğlu, Halis. "Tokat'ta Yağmur Duası." Folklor Dergisi 2 (1972):28.
- Erata, Hasan. "Şalpazarı'nda Yağmur Duası, İnanış ve Âdetler." Türk Folklor Araştırmaları 314 (1975):7417.
- Gözaydın, Nevzat. "Romanya'da Yağmur İlgili Âdetler." Türk Folklor Araştırmaları 320 (1976): 7585.
- Gözaydın, Nevzat. (derleyen) "Yağmur Duası Üzerine Derlemeler." Türk Folklor Araştırmaları 274 (1972): 6312.
- Özder, Adil "Ardahan'da Yağmur Duası." Türk Folklor Araştırmaları 283 (1973): 6562.
- Tezcan, Mahmut. Kültürel Antropoloji. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996.
- E.Ü.Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Folklor Arşivi.

NOTLAR

¹ Konuyla ilgili bazı makaleler için bk. Türk Folklor Araştırmaları sayı: 274, 283, 292, 314, 320. Bu sayılarda çeşitli bölgelerdeki yağmur duası uygulamaları tanıtılmıştır.

² Tire ilçesi, Gökçen nahiyesi, Kahrat köyünde yapılan yağmur duası burada örnek olarak alınmıştır. Buradaki bilgiler okula gitmemiş; okuması yazması olan 72 yaşındaki Nakiye Turan'dan, Mayıs 2002'de derlenmiştir.

³ Bu köylerde 1987 yılında yapmış olduğumuz derlemelerde elde ettiğimiz malzeme halen E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Folklor Arşivi'nde saklanmaktadır.